

Osmanlı'da Mütesellimlik Kurumu ve Karahisar-I Sâhib ve Konya Mütesellimi Ali Ağa*

M. Zahit Yıldırım¹

Özet

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi asırları olarak kabul edilen XVII. ve XVIII. asırlarda idarecilerin yetersizlikleri bu gerilemede oldukça etkili sebeplerden birisidir. Bu dönemdeki idareciler zaman zaman devlet ve milletin menfaatlerini koruyacaklarına buldukları makamı kendi menfaatleri için kullanmışlardır. Bu da devletin yıkılışına zemin hazırlayan önemli sebeplerden birisidir. Buradan hareketle bu çalışmada, Osmanlı devlet yönetimindeki bozulmanın yerel yönetimlerde çok net bir şekilde izlendiği XVIII. yüzyılın ilk yarısında Karahisâr-ı Sâhib ve Konya'da mütesellimlik yapan Vanlı Ali Ağa örneğinden yola çıkarak mütesellimlik kurumundaki bozulma ve yozlaşma ile devlette görev yapanların buldukları makam ve mevkileri nasıl kendi menfaatleri doğrultusunda kullandıklarına dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, yerel idare, bozulma, mütesellim, Karahisâr-ı Sâhib, Konya.

Example of a Deterioration in Local Government in the Ottoman Empire: Karahisâr-ı Sâhib ve Konya Mütesellimi Ali Ağa

Abstract

In the XVIIth and XVIIIth centuries, which are regarded as the centuries of decline for the Ottoman State, the incompetence of the administrators was one of the reasons which was considerably effective in the decline. The administrators of the period at times had chosen using their posts for their own interest, rather than protecting the interest of the state and the nation. This is one of the major factors that laid the ground for the dissolution of the state. Focusing on this fact, this work, taking as a starting point the example of "Vanlı Ali Ağa" who was the mütesellim for Karahisar-i Sahib and Konya in the first half of the XVIIIth century in which the deterioration of the Otoman state administration was clearly visible in the local administration, will draw attention to the deterioration and degeneration of the instution of mütesellim as a profession and how the people who were in the service of the state used their posts for their own interest.

Key Words: Ottoman, local administration, deterioration, mütesellim, Karahisar-i Sahib, Konya.

* Bu makale 26-30 Temmuz 2010 tarihinde Van Yüzüncüyıl Üniversitesinde düzenlenen 19. Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Dönemi Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulan tebliğin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

¹ Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Giriş

Osmanlı tarihi araştırmaları son yıllarda giderek genelden özele, çok bilinen isimlerden daha az bilinenlere, devletin ve toplumun en önünde ve üstünde olan (hükümdar, sadrazam, beylerbeyi, şeyhülislam, kazasker, önemli zaferler kazanan ve eserler yapan paşa vb. gibi) şahsiyetlerden daha alt derecedeki kişilere ve hatta sıradan insanların hayat hikâyelerine yönelmektedir. Bir bakıma böyle de olmalıdır. Zira devlet ve toplum, sadece üst kademedeki idareciler ve bunların etraflarındaki kişilerden oluşmamaktadır. Dolayısıyla daha alt konumdaki idarecilerin ve sıradan insanların durumlarının bilinmesi de o dönemin toplum yapısının anlaşılması, sosyal hayatın daha doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için gereklidir. Bu şekilde yapılacak çalışmalar Osmanlı toplum yapısı ile ilgili daha gerçekçi tespitlerin yapılmasına imkân verecektir.

Ayrıca bir toplumun sosyal, idari ve ekonomik yapısı yalnızca müspet olaylardan, adil ve düzenli çalışan idarecilerden ve refahın yüksek olduğu zamanlardan ibaret değildir. Sosyal hayatta daima inişler ve çıkışlar olmuştur, olmaktadır, olacaktır. Dolayısıyla bunların da bilinmesi gerekir. İdareciler arasında da görevlerini kanun ve nizamla uygun olarak yapanlar olduğu gibi, devletin imkânlarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullananlar da vardır. Yapılan hatalar ve görevini doğru yapmayan idarecilerin yaptıkları yanlışlar da ortaya konulmalı ki günümüz insanları bunlardan ders çıkarsınlar ve aynı hataları bir daha tekrarlamasınlar. Özellikle Şer'îye sicillerindeki davalar incelendiğinde, sosyal hayatın sıradan akışında giden, başkaları ile uğraşmayan insanların değil, bilakis başkalarının haklarına tecavüz eden, komşusu ile iyi geçinmeyen, görevini hukuka uygun bir şekilde yapmayan insanların muhakeme edildiği, sıradan olmayan olayların kaydedildiği görülür. Bir başka ifade ile Osmanlı toplumu sözkonusu olduğunda kaynaklarda ve arşiv malzemelerinde, kişilerle didişmeyen, kendi hayatını yaşayan, vergisini veren insanların hayatlarına dair çok az kayda rastlanabilir.

Kaynakların Sınırlılığı

Konu bir mütesellim ve dönem de XVIII. yüzyılın ilk yarısı olduğu için yeterli kaynak bulmak oldukça zordur. Zira inceleme konusu olan görevli Karahisâr-ı Sâhib ve Konya'da mütesellimlik yapmış bir şahıstır. Dolayısı ile bu kişi hakkında özellikle lehte-aleyhte çok sayıda belgenin, hem Karahisâr-ı Sâhib sicillerine hem de Konya sicillerine ve diğer şehirlerin mahkeme defterlerine, hatta Osmanlı Arşivi'ndeki çeşitli fonlarda bulunan kayıtlara yansımış olması gerekirdi. Ancak yapılan araştırmada belirtilen yerlerden Karahisâr-ı Sâhib sicillerinden sadece 533 numaralı sicilde bir belge ve 540 numaralı sicilde ise altı adet belgeye ulaşılabildiği görülmüştür.

Mütesellim, bir vilayet veya sancakta validen sonra gelen en önemli görevlidir. Böyle bir görevi Konya gibi önemli bir merkezde yapmak o kişinin şahsiyeti ve idari kabiliyetinin

yüksek olduğuna delalet eder. Gerek devlet nezdindeki tecrübesi gerekse toplum önündeki bilinirliği çok üst düzeyde olmalıdır ki bu göreve seçilebilsin.

Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısı içerisinde sadrazamdan en küçük memura varıncaya kadar görev yapan her memurun göreve başlaması için bir berat verilirdi. Bu beratın haricinde bir de diğer bütün ilgili memur ve görevlilerin buna uymaları için bir emir veya ferman da çıkarılırdı. Bu emir veya fermanların aslı ilgili memura verildiği gibi, bir sureti de görevlendirildiği yerdeki kadı tarafından ilgili kazanın şeriye siciline de kaydedilirdi. Vanlı Ali Ağa da böyle bir görevi hem Karahisâr-ı Sâhib hem de Konya'da yaptığına göre bu kişinin mütesellim olarak görevlendirildiğine dair Karahisâr-ı Sâhib Sancağı mutasarrıfı ile Karaman Eyaleti beylerbeyisi tarafından yazılmış birer mütesellimlik buyrulduğunun Karahisâr-ı Sâhib ve Konya şeriye sicillerine kaydedilmiş olması gerekirdi. Yine bu buyruldukların mahiyetinin merkezce onaylandığına dair mütesellimlik emrinin de Karahisâr-ı Sâhib ve Konya'ya gelmiş ve adı geçen şehirlerin kadısı tarafından da sicile kaydedilmiş olması gerekirdi. Bunun yanında Vanlı Ali Ağa ile ilgili olarak başka belgelerin de en azından sicillere yansımış olması gerekirdi. Çünkü kendisi hakkında bazı şikâyetler vuku bulmuş ve bu şikâyetler üzerine gerek eyalet merkezinden gerekse devlet merkezinden yargılanması ile ilgili emirler ve buyrulduklar gelmişti. İşte bu ve benzeri sorulara cevap aramak üzere adı geçen mütesellimin görev tarihlerine en yakın tarihli Karahisâr-ı Sâhib'in 533, 540 ve Konya'nın 52 ve 53 numaralı şer'îye sicili defterleri baştan sona incelendi. Bundan başka Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde genel bir tarama yapıldı. Ancak bu şahıs ile ilgili herhangi bir belgeye ulaşılamadı. Ayrıca tespit edilen belgelerde, adı geçen kişinin Anadolu Eyaleti'nin merkezi olan Kütahya'ya ihzar edilerek orada Kütahya naibi huzurunda yargılanması istendiğinden, Kütahya sicillerine de bu hususla ilgili kayıtların yansımış olabileceği düşünüldü. Ne var ki elde mevcut olan Kütahya sicillerinin en eski tarihli 1790'lı yıllara tekabül etmektedir. Bu sebeple Vanlı Ali Ağa'nın yargılanmasına dair başka herhangi bir belge ve bilgi elde etme imkânının -en azından şimdilik- olmadığı anlaşıldı. İşte bu kaynak sınırlılığından dolayı bu kişi ile ilgili tespitler 533 numaralı sicilden bir adet ve 540 numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer'îye Sicilinden de altı adet belgeye dayanmaktadır. Bu belgelerin üç tanesi müştekilerin şikâyetleri üzerine gönderilen ferman, bir tanesi yine aynı konuda Kütahya Mütesellimi/kaymakamı tarafından Karahisâr-ı Sâhib ve Sincanlı kadıları ile sancağın diğer üst yöneticilerine hitaben yazılan buyruldu ve son ikisi de Kütahya mahkemesinde yapılan muhakeme sonucunda verilen sulh hüccetlerinin suretleridir. 533 numaralı sicilde ise Vanlı Ali Ağa (belgede Vâni diye belirtilmiş) mütesellim olması hasebiyle eşinden başka bir mirasçısı olmayan bir erkek şahsın kalan mirasını Beytülmal adına teslim alan kişi olarak zikredilmiştir.

Bu bilgilerden sonra biraz da mütesellimlik kurumu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Mütesellimler

Mütesellim kelimesinin teslim olunan şeyi alıp kabul eden, bir idare memuru tarafından vergi ve resimlerin alınması için görevlendirilmiş kişi, tahsilat memuru, muhassıl gibi anlamları vardır (Şemseddin Sami, 1317: 1277). Osmanlı Devleti teşkilâtında ise beylerbeyi ve sancak beylerinin sefer veya başka sebeplerle kendi mansıplarında bulunmadıkları zamanlarda yerlerine tayin ettikleri vekillerdir. Mütesellimler, vekâletleri süresince hem devlete ait hem de vekilleri oldukları beylerbeyi ve sancak beylerine ait gelirleri topladıkları gibi, oranın idaresini de üstlenirlerdi. Beylerbeyi ve sancakbeyi, kimi mütesellim olarak tayin edecekler ise bunlarla ilgili arzlarını kapı kethüdaları aracılığıyla saraya ulaştırırlar, bunu müteakip ferman sadır olurdu. Ayrıca bu fermanın önce de kendileri buyruldu yazarak durumu mansıplarında bulunan kadı, subaşı, yeniçeri serdarı, kethüdayeri, ayan-ı vilayet gibi o bölgedeki ilgili görevlilere bildirirlerdi.

Osmanlı Devleti'nde sadrazamların sık sık değişmesi, bunların da kendileriyle birlikte çalışacakları valileri ve idarecileri kendilerinin tayin etmeleri idarede istikrarsızlıkların yaşanmasını beraberinde getiriyordu. Bundan dolayı olsa gerek mütesellimler genellikle bir yıl için tayin edilirdi. Bunun bir sebebi de her yıl vali/mutasarrıfların değişmeleri veya yeniden atandıklarına dair fermanların sadır olması idi. Ancak çeşitli sebeplerle daha kısa sürede görevden alınanlar olduğu gibi, otuz kırk yıl gibi uzun bir süre mütesellimlik yapan ailelere de rastlanmakta idi (İpşirli, 1994: 236). Bazı sancaklar Hazine'ye bağlandığından buraların mütesellimleri Hazine tarafından atanmakta idi (Çadırcı, 1991: 15). Hatta bazen mütesellimlerin merkezde görevli kapıcıbaşı rütbeli kişiler arasından da tayin edildiği vaki idi (Çadırcı, 1991: 24).

Mütesellimlik kurumu XVI. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış (Çadırcı, 1991: 25) ve bilhassa XVIII. yüzyılda oldukça yaygın bir şekilde taşra idaresinde yer almış bir müessesedir. Muhassıllık ve voyvodalıkla yönetilen sancaklar hariç olmak üzere diğer bütün sancaklar mütesellimlerce yönetilmekte idi. Bunun en önemli sebebi de bu asırda seferlerin sıklığı, sefer olmadığı zamanlarda ise yine dâhildeki beylerbeyi ve sancak beylerinin sınırda bulunan eyalet, sancak ve kalelerin korunmasında görevlendirilmiş olmalarıdır.

Burada yeri gelmişken muhassıllık kurumundan da biraz söz etmek gerekir. Bu kurum da mütesellimlik gibi uzun zamandır Osmanlı Devlet teşkilatında yer almış bir müessese olmasına rağmen son zamanlarda yapılan bir araştırmada sadece 1840-1842 tarihleri arasında çok kısa bir süre uygulandığı belirtilmektedir (Efe, 2002: ii).

Mütesellimliğe tayin için belli bir kural olmamakla beraber umumiyetle tanınmış kişiler, bu işi daha önce yapmış olanlar ve yerli ailelerden şahıslar tercih edilirdi. Çünkü vergileri tahsil etmek, idareyi aksatmadan idame ettirmek, önemli sosyal ve idarî problemlere zamanında el koyabilmek için geniş bir kadroya ihtiyaç vardı. Bu hususları, o yöreyi bilmeyen,

dışarıdan veya merkezden tayin edilen kişilerin kısa sürede halledebilmeleri çok zor olmaktadır (Özkaya, 1977: 3-4). Osmanlı Devleti'nin idarî mekanizmasında görülen havale usulü şehirlerde ayan ve eşraf denilen o yörenin ileri gelenlerine halk ile devlet arasında etkin bir rol oynama fırsatı vermiştir. Hatta şehirde bilfiil görev yapanların genellikle oranın eşrafından tanınmış, zengin kimseler olduğu görülmektedir (Ergenç, 1981: 1269-1270).

Mütesellimlik görevini elde eden yerel aileler, yaptıkları bu görev sebebiyle elde ettikleri yetkiler ve edindikleri servet neticesinde iyice kuvvet kazanmışlardır. Bir mütesellim atanacağı zaman umumiyetle ne kadar süre ile, hangi görevleri ne şekilde yapacağına dair hususlar tayin buyrulduğunda açıkça belirtilirdi (AŞS, 537, 21 b.). Fakat sürenin belirtilmediği durumlar da yok değildi. Mesela 1720'li yılların başlarında, Karahisâr-ı Sâhib'e mütesellim olarak tayin olunan Osman Ağa'nın tayin buyrulduğu böyledir².

Mütesellimler zaman zaman görevlerini kötüye kullanmakta idiler. Bu durumda diğer idareciler ve halk, öncelikle mütesellimi onu tayin eden sancak ya da eyalet mutasarrıfı olan valiye şikâyet ediyordu. Bunun sonucu olarak da ilgili vali şikâyetin aslının ne olduğunu araştırıp gereğini yerine getiriyordu. Bir keresinde Anadolu eyaleti valisi olan Ali Paşa Karahisâr-ı Sâhib sancağına bağlı Sandıklı, Sincanlı ve Şuhud kazalarının kadıları ile Sultanönü Sancağında vaki kazaların kadılarına bir buyruldu göndermişti. Bu buyruldu, kendisi adına Kütahya'da mütesellimlik yapan kişi hakkında şikâyet vaki olduğu, dolayısıyla durumun açıklığa kavuşması için gereğinin yapılacağı anlatılmaktadır³. Buradan şunu anlıyoruz ki mütesellim eğer kanun ve nizamlara uygun olarak hareket ediyorsa gönderdiği bir mübaşir

² Buyruldu bu husus şöyle belirtilmektedir: "...avâtıf-ı aliyye-i hüsvâniden tevcih ve inâyet buyrulmağla tarafımızdan kıdvetü'l-emâcid ve'l-akrân Osman zîde mecdühü mütesellim nasb ve ta'yin olunmağla i'lâmiçün buyruldu tahrîr olunmuşdur. İmdi vusûlünde gerekdir ki siz kâdî-i mûmâ-ileyhsiz ağa-yı mûmâ-ileyhi tarafımızdan mütesellim nasb itdirdüb zabt u rabtında ahardan bir ferdi dahl ve ta'arruz itdirmeyesin. Ve sen ki' mütesellim-i' mûmâ-ileyhsin sancağ-ı mezbûrenin zabt u rabtında re'âyâ ve berâyâyâ zulm u ta'addiden be-gâyet ictinâb ve ihtiraz idüb müceb-i buyruldu ile âmîl olasin deyü..." Görüldüğü gibi burada sadece adı geçen mütesellim olarak tayin edildiği, kendisine sancak işlerinin zabt ve rabt ettirilmesi hususunda kadı, kethüdayeri, yeniçeri serdarı ve ayan-ı vilayet iş erlerinin yardımcı olmaları istenmektedir. Emrin hitap kısmında bu saydığımız idarecilerin adı zikredilmiştir. AŞS, 534, 14 a..

³ Gönderilen buyruldu şöyle denilmekte idi: "...inhâ olunur ki, Hâlen Kütahya'da mütesellimim olan tarafından kazalarınıza müsvedde buyruldu ve mübaşirler gelüp hilâf-ı şer'-i şerif ibadullahı ta'ciz ve tecrîm ettiklerini tarafımıza ihbar ve ta'addilerinin sıhhati ma'lûmumuz olmak muktezî olmağla buyruldu tahrir ve irsal olunmuşdur. Vusulünde gerekdir ki ...mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından kazalarınızda vâki' kasabât ve kuralara gelen mübaşir ne madde ile geldiklerini ve ne mûkdâr mübaşiriye aldıklarını ve gelen mübaşir kimlerdir? İsm ve resmleri ile aldıklarını mumzâ ve memhûr defter idüb ta'yin olunan adamımıza teslim ve tarafımıza irsal eyleyesiz. Ve'l-hâsil mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından kazalarınıza gelen mübaşirlerin aldıklarını ve geldikleri ...başka başka defter idüb bundan sonra müsvedde ile gelen mübaşirler şer'a gelmeyüb taşrada ibadullahı ta'addi ve tecrîm ider olur ise ol makaleleri ahz idüb tarafımıza i'lâm eyleyesiz. Velhâsil müdde'îsi mevcûd olmadıkça ve yedinde olan buyruldu ile şer'a gelmedikçe hilâf-ı şer'-i şerif kimesneyi tecrîm iderüz deyü vech-i meşrûh üzere amel ve hareket idüb..." AŞS, 534, 16 a.

elindeki mütesellim buyruldu su ile doğ ruca mahkemeye varacak ve bunu sicile kaydettirip kadının bilgisi dâhilinde konu her ne ise bunun yerine getirilmesini isteyecektir. Yoksa kendi başına kimseyi herhangi bir suçla itham edip, onlardan para ve sair şeyler alma yoluna gitmeyecektir.

Mütesellimlik uygulamasının mahzuru görüldüğü yerlerde bu uygulamadan vaz geçilip muhassıllık usulüne başvuruldu ğ u da görülebilir. Söz gelişi Hamid sancağında böyle bir örnek görülmektedir. 1141 Hicri /1728-1729 Miladi senesine gelinceye kadar mütesellimlikle idare edilen bu sancak, belirtilen tarihten itibaren birer sene müddetle muhassıllık usulü ile idare edilmeye başlanmıştır (*BOA. MD. 136, s. 1*).

Valiler kendileri makam ve mansıplarında bulunamadıklarından, yerlerine mütesellim tayin ettikleri belirtilmişti. Fakat tayin ettikleri mütesellimler bu durumu suiistimal ediyorlardı. Bunlar kendilerini valinin yerine koyup vali adına kanunen tahsili gereken vergilerden ziyade vergi talebiyle reayayı rencide ediyorlar, valiye verilmesi gereken dem ve diyet öş rünün tahsili bahanesiyle 30-40 kadar atlı beraberinde sancak ve kazalara mübaşirler gönderiyorlar ve bunların masraflarını da halka yüklüyorlardı. Bu durum zaman zaman şikâyetlere konu olmuştur. Hatta bir keresinde Karahisâr-ı Sâhib naibi, Anadolu Valisi Mustafa Paşa'ya mektup yazarak halkın bu yöndeki şikâyetlerini bildirmiş ve mütesellimin bu hususlarda uyarılması için kendisinden mektup istemiştir. Bunun üzerine Mustafa Paşa da gerekli uyarıyı ihtiva eden mektubunun bir suretini Kütahya'da mütesellimi olan Osman Ağa'ya ve bir suretini de Karahisâr-ı Sâhib'e göndermişti. Gönderilen bu mektup Karahisâr-ı Sâhib siciline kaydedilmiştir (*AŞS, 537, 17 b.*).

Yukarıda da belirtildiği gibi mütesellimin, valinin kendisinin makamında bulunmadığı zamanlarda, onun adına, onun tarafından tayin edilip görev yaptığ ından söz edilmişti. Ancak bazı yerlerde ve bazı zamanlarda mütesellim tayini ile ilgili belgelerin olmaması da söz konusudur. Böyle yerlerde ve zamanlarda valinin kendisinin bizzat görevinin başında olduğunu anlamak gerekir. Böyle bir durum Karahisâr-ı Sâhib sancağının XVIII. yüzyılının ilk yarısındaki bazı yıllar için de sözkonusudur. 18 Eylül 1721 tarihinde Karahisâr-ı Sâhib mahkeme siciline kaydedilen bir fermanla direkt olarak Karahisâr-ı Sâhib mutasarrıfı bulunan Mehmed Paşa'ya hitab edilmiştir (*AŞS, 534: 23 b.*). Bunun da sebebi valinin belirtilen senede sancağın merkezinde bulunması ve işleri bizzat kendisinin takip etmesidir. Bunu anlamanın bir yolu da valilere verilen imdadiyenin ne şekilde tevzi edildiğ ine bakmaktır. Şayet imdadiye vergisi hazariye olarak tevzi edilmiş se o zaman vali mansıbında bulunmaktadır. Böyle durumlarda yapılan yazışmalarda da bunu görmek mümkündür (Yıldırım, 2003:95).

XIX. yüzyıla geldiğ inde mütesellimlik müessesesi olumsuz yönlerinin artması ve bu kurumda görev yapanlar hakkındaki şikâyetlerin çoğ alması sebebiyle diğ er bazı kurumlar gibi ortadan kaldırılmış tır (Özkaya. 2006: 203).

Karahisâr-ı Sâhib ve Konya Mütesellimi Vanlı Ali Ağa

Yukarıda da belirtildiği üzere Ali Ağa'nın nerede ve ne zaman doğduğu, nasıl bir ortamda yetiştiği, Karahisâr-ı Sâhib ve Konya'ya hangi tarihlerde ve kaç yaşında, ne sebeple geldiği, Karahisâr-ı Sâhib ve Konya'da tam olarak hangi tarihlerde mütesellim olarak görevlendirildiği, bu görevlere gelmeden önce ne gibi görevlerde bulunduğu, nasıl bir kimliğe sahip olduğu, nasıl bir hayat yaşadığı, mütesellimlik görevinde ne kadar kaldığı gibi konularda ayrıntılı bilgilere sahip değiliz. Ayrıca mütesellimlik görevi bittikten sonra neden Karahisâr-ı Sâhib'in Sincanlı kazasına bağlı Karsak isimli köyde oturduğu da açıklanması gereken diğer önemli bir husustur. Bütün bu soruların cevaplanması oldukça zor görünmektedir. Ancak yine böyle bir şahsiyetin Konya'da mütesellimlik görevine gelmeden önce Konya'da tanınmış bir kişi olduğunu, ayan denilen zümre içerisinde bulunduğunu da kabul etmek gerekir. Zira belli mevkilere gelebilmek için belli süreçlerin yaşanması gerekir. Ayrıca Osmanlı devlet ve toplum yapısında önemli bir yer işgal eden ayanların umumiyetle bu tür görevler sonucunda güçlenerek önemli mevkilere geldikleri de bilinen bir gerçektir.

Ali Ağa hakkındaki tespitlerimiz Konya mütesellimliği esnasında yaptığı idari hatalar üzerine aleyhine yapılan şikayetler neticesi kayıtlara geçen belgelere dayanmaktadır. Buna göre Ali Ağa'nın Konya'daki görevi sona ermiş ve Karahisâr-ı Sâhib'te ikamet etmektedir. Ali Ağa'nın Konya'da mütesellimlik yapabilmesi için iyi bir referansı olması gerekiyordu. İşte bu referansını daha önceden Karahisâr-ı Sâhib'de yaptığı mütesellimlik görevi oluşturmuştur.

Mütesellim Vanlı Ali Ağa sadece Konya'da mütesellimlik yapmamıştır. O Karahisâr-ı Sâhib'te de bu görevde bulunmuştur. 1730 tarihli bir belgede onun, eşinden başka mirasçısı olmayan Karahisâr-ı Sâhib'in Akmesicid Mahallesi'nden Çadircızade Hasan Çelebi'nin terekesinden Beytülmal'a ait olan kısmını mütesellimlik görevi dolayısıyla aldığı anlaşılmaktadır (AŞS, 533: 6 a). Fakat Karahisâr-ı Sâhib'teki bu görevinin ne kadar devam ettiği anlaşılamamıştır. Bir başka ifade ile Ali Ağa'nın Karahisâr-ı Sâhib'te ne zaman ve ne kadar süre ile mütesellim olarak görev yaptığı belli değildir.

Şimdi bu belgelerdeki bilgileri değerlendirmeye geçebiliriz. Belgeleri, kronolojik sıraya göre değil, defterdeki kayıt sırasına göre değerlendireceğiz.

Sicillerde, Ali Ağa ile ilgili ilk belge bir tereke hüccetidir. Bu belgede Karahisâr-ı Sâhib'in Akmesicid Mahallesi'nden olup ölen Çadircızade Hasan Çelebi'nin terikesi yer almaktadır. Belgeden anlaşıldığına göre Hasan Çelebi'nin sadece eşi vardır. Ne çocuğu ve ne de başka bir akrabası yoktur. Bu sebeple açıklandığı şekilde –eşi hariç– mirasçısız olarak ölen erkek kişilerin miraslarından eşin hissesi ve kişinin varsa borçları ödendikten sonra kalan kısmı Beytülmal'a gelir olarak kaydedilmektedir. Böyle mirasları da kanunen Beytülmal adına sancağın veya vilayetin mütesellimi teslim almaktadır. İşte burada Ali Ağa mütesellim olarak bu mirası almıştır. Belgenin tarihi 28 Râ. 1143/11 Ekim 1730'dur (AŞS, 533, 6 a). İkinci belge ise

1148 H. senesi Şaban ayının ortalarına tarihlenmiş (27 Aralık-5 Ocak 1735 tarihleri arası) ve Kütahya merkez kazası naibi ve Kütahya mütesellimine hitaben yazılmış bir ferman kaydıdır (AŞS, 540, 12 a). Ferman ve beratlarında bazen tarihler tam olarak değil ayın ilk on günü (evâil), ikinci on günü (evâsit) ve üçüncü on günü (evâhır) şeklinde belirtilirdi (Kütükoğlu, 1994: 119). Fermanın yazılmasına sebep ise Hassa silahşörlerinden olup, Mahmud isimli zaimin zeametinde subaşı olarak görev yapan Kara Mustafa isimli bir şahsın yaptığı şikayettir. Kara Mustafa, adı geçen kişinin zeametinde belirtilen görevi yaparken Karahisâr-ı Sâhib'in Karamık kazâsına bağlı Karacaören köyünde oturan Ömer Paşa oğlu Ali Bölükbaşı ile Sincanlı kazasında oturan Vanlı diğer Ali Bölükbaşı (ki bu inceleme konusu olan Vanlı Ali Ağa'dır.)'nın yanlarına aldıkları bazı kişilerle bu subaşını basmışlar ve zeamete ait paraları zorla almışlardır. İşte bu olayı Kara Mustafa, Divân-ı Hümâyûn'a bildirdiğinden belirtilen ferman gelmiş ve olayın araştırılması istenmiştir.

Fermanda, olayın araştırılarak eğer şikayette belirtildiği gibi gerçekleşmiş ise adı geçenlerin yargılanması ve alınan (nehb ü garet edilen) paranın geri alınarak sahibine verilmesi emredilmektedir.

Üçüncü belge ise yine Kara Mustafa isimli şahsın şikâyeti üzerine gelen bir diğer fermanıdır. Ancak bu ferman ilk belgeden yaklaşık on gün önce sadır olmuştur. Buradaki şikayet konusu ise Kara Mustafa'nın cemaat kethüdası olarak görevli olduğu Beyliklik Kuşçu Cemaati⁴'nden cebri para istemeleridir. Ayrıca bu cemaatten Hüdaverdi adlı kişinin cebren ve zulmen bütün malını alarak gadrettikleri bildirilmiştir. Şikâyet edilen kişiler de yine aynı kişilerdir. Fermanda bu kişilerin daha önceden yargılandıkları, ancak mahkemeyi ve kanunları pek de dikkate almadıkları anlaşılmaktadır. Emir ilk belgede olduğu gibi yine Kütahya naibi ve mütesellimine hitaben yazılmıştır. Belgede adı geçenlerin mahkemeye getirilerek gerekli kanuni işlemlerin yapılması, bundan sonra kanunlara uymayanların gerekli cezalarının verilmesi ve mahkeme işlerine müdahale eden kimselerin men edilmeleri de ayrıca emredilmektedir.

Dördüncü belge ise Karahisâr-ı Sâhib ve Kütahya naibleri ile Kütahya mütesellimine hitaben yazılmıştır. Ancak bu kez şikayetçi olan kişi Şucaaddin kazası⁵ndan Abdülbaki isimli bir tüccardır (AŞS, 540, 27 b). Abdülbaki de, kendisinin herhangi bir kimseye karşı kanunsuz ve yaramaz bir durumu yok iken, "*Konya Mütesellimi olup hâlen Karahisâr-ı Sâhib'de sâkin Vanlı Ali Ağa dimekle ma'rûf kimesne bin yüz kırk senesinde bunun hılâf-ı şer' ve kânûn 3 re's katırını aldığından gayri 50 kuruş aliverilip cebren ve kahren alup ziyâde gadr ve te'addi*

⁴ Kuşçubeğli (Kuşçubeğlü, Kuşçubekliklisi Perakendes) Karamık Kazası (Karahisâr-ı Sâhib Sancağı), Ankara Sancağı. Türkman Yörükân tâifesindedir. Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, Tercüman Matbaası, İstanbul 1979, s. 555.

⁵ Şucaaddin Kazası Niğde'ye bağlı bir kazadır. XVI. yüzyılda nahiye durumundadır. Bkz. 387 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1530)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 1996, s. 104.

eylediğin” bildirüp Ali Ağa’ya icra-yı şer‘ olunarak ihkâk-ı hakk olunmak istemiştir. Abdülbaki’nin bu şikayeti üzerine gönderilen emirde adı geçenin Kütahya mütesellimi mübaşeretiyile mahkemeye ihzar edilip kanuni gereğinin yapılması bildirilmiştir. Ayrıca davalının müşteki ile görüştürülerek daha önceden mahkemede görüşülüp çözülmeyen hususların hak ve adalet çerçevesinde çözülmesi istenmiştir. Emirde zanlının iddiada belirtilen hayvan ve nakdi paraları almış ise bunun kendisinden alınarak sahibine verilmesi de tenbih edilmektedir. Bu belgenin tarihi önceki iki belgeden iki ay sonrasındır. Yani 1148 senesinin Şevval ayının ilk on günüdür (24 Şubat-4 Mart 1736). Daha önce de işaret edildiği gibi, belgedeki tarih usulünden bu fermanın Divan-ı Hümayun Kaleminden yazıldığı anlaşılmaktadır.

Beşinci belge, Anadolu eyaleti kaymakamı olan Hüseyin tarafından Karahisâr-ı Sâhib ve Sincanlı kadıları ile buralarda bulunan zabıtlar, ayan-ı vilayet ve iş erlerine hitaben yazılmıştır(AŞS, 540, 27 b). Belgenin türü buyruludur. Kütahya’da kaymakam olarak bulunan Hüseyin, Karahisâr-ı Sâhib ve Sincanlı kadıları ile belirtilen diğer görevlilere gönderdiği bu buyruluda, Vanlı Ali Ağa’nın Konya mütesellimliği esnâsında aldığı iddia edilen ve bir önceki belgede zikrettiğimiz tüccar Abdülbaki’ye ait hayvan ve paraların iadesi ve adı geçenin eyalet merkezinde yargılanması için yakalanarak Kütahya’ya gönderilmesini istemektedir. Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse Vanlı Ali Ağa’nın “Divân-ı Anadolu”ya ihzar edilerek burada hasmı ile yüz yüze muhakeme edilmesi istenmektedir. Belge 17 Şevval 1148 (1 Mart 1736) tarihlidir. Bu buyrulunun yazılmasına sebep olan ferman ise evâil-i Şevval, yani Şevval ayının 1-10 arası bir tarihtir. Bu bilgidен hareketle İstanbul’dan yazılan bir ferman o günkü şartlarda yaklaşık bir haftalık bir sürede Karahisâr-ı Sâhib’e kadar geldiğini söyleyebiliriz.

Altıncı ve yedinci belgeler, önceki üç ferman ve dördüncü sırada incelediğimiz buyrulunun gereği olarak Kütahya’da yapılan mahkeme ilamlarıdır. Bu belgelerden davacı ve davalıların babalarının isimleri de yer almıştır(AŞS, 540, 31 a). Fermanlarda ve buyruluda gerek davacıların ve gerekse davalıların sadece isimleri yer alırken, ilamlarda babalarının ismi de belirtilmiştir ki bu da yargılama usulünün bir gereğidir. Bir başka belirtilmesi gereken husus da, ilk ilamdaki davacı daha önce ismi iki kere geçen, hem subaşılık hem de cemaat kethüdalığı yapan Kara Mustafa isimli şahıs, Vanlı Ali Ağa hakkında üçüncü bir dava daha açmıştır(AŞS, 540, 33 a). Zira bu ilamda belirtilen iddialar, birinci ve ikinci belgede belirtilen iddialardan daha farklıdır. Ancak bu üçüncü dava ile ilgili belge, incelediğimiz defterde bulunamamıştır. İlamda Kara Mustafa, iddia olarak şu hususları dile getirmiştir:

1- Vanlı Ali Ağa mahkemenin yapıldığı tarihten dört ay önce Konya’da mütesellim olarak görevlidir.

2- Ali Ağa mütesellimlik görevinde iken Kuşçubenekli Cemaatinden Kara Mustafa b. Ebu Zeyd’i (yani şikayetçiyi) yakalayarak zincire vurdurmuştur.

3- Bu esnada Ali Ağa'nın adamlarından Ahmed Bölükbaşı isimli kişi Kara Mustafa'nın haksız olarak 250 kuruşunu cerime olarak ve 70 kuruşu da zorla almıştır.

4- Ayrıca bir mavi aba sofa, bir nâfe kürk, bir kırmızı çuka kaplı cübbe, bir çuka yağmurluk, bir yeşil çuka niş, iki kumaş kuşak, iki beyaz sarık, bir gümüş kılıcını almıştır. Bütün bunların Ali Ağa'dan alınarak kendisine verilmesini istemiştir.

Ancak Ali Ağa bu iddialardan parayı inkâr etmiş, eşyaları ise kendisinin değil leventlerin aldığını belirtmiştir. Kara Mustafa da eşyayı leventler aldı, lakin kendisine verdiler diyerek iddiasını sürdürmüştür. Lakin Ali Ağa yine iddiayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine Kara Mustafa'dan iddiasına delil getirmesi istenip, o da delil getirme hazırlığında iken araya sulhçular girerek iki tarafı yüz kuruş mukabelesinde sulha razı etmişlerdir. Bu ilamın tarihi 20 Ramazan 1148/3 Şubat 1736'dır.

Belirtilmesi gereken bir husus, bir fermada ve Anadolu Kaymakamı'nın buyrulduşunda Ali Ağa için "...Konya'da mütesellim iken..." (AŞS, 540, 27 b) ibaresi kullanılırken, yargılama ile ilgili belgelerde iddiacıların ağzından "...Konya'da mütesellim vekîli iken..." (AŞS, 540, 27 b) şeklinde Konya'daki mütesellimliğinin vekaleten olduğuna dair bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durum da onun sicillerdeki mütesellimlik buyrulduşunun olmamasının nedeni olabilir.

Gerek fermanlardan ve gerekse ilamlardan şu sonucu kesin olarak çıkarabiliriz. Vanlı Ali Ağa yargılanmak üzere Kütahya'ya en az üç defa götürülmüştür. Zira fermanlarda üç ayrı davadan söz edilmektedir ki bunlardan ikisi Kara Mustafa'nın açtığı ve birisi zeamet malı ile ilgili olan davadır. Diğeri ise cemaat kethüdalığı sıfatı ile açtığı davadır. Üçüncü dava ise Şucaaddin kazasından Tüccar Abdülbaki'nin açtığı davadır.

İlamların birincisinde Kara Mustafa davacıdır. Fakat dava konusu fermanlarda belirtilenden farklıdır. Dolayısıyla Kara Mustafa tarafından Vanlı Ali Ağa hakkında üçüncü bir davanın daha açıldığı belirtilmişti. Zaten bunu fermanlardaki "*daha önceden şer'le görülüp fasl olunmayan...*" ifadesinden de anlıyoruz.

Vanlı Ali Ağa'nın Kütahya'ya üç defa celbinin her birinde de ayrı ayrı mübaşirlerin görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Zira birisinde mübaşir olarak Hasan Bölükbaşı, diğesinde ise Genç Ali Ağa görevlendirilmiştir. Bu kişilerin her ikisinin de ismi hem ilam metni içerisinde ve hem de belgenin sonunda yer alan "Şuhûdü'l-Hâl" arasında yer almaktadır.

İlamlardan, Vanlı Ali Ağa'nın mütesellimlik görevi bittikten sonra Karahisâr-ı Sâhib'in Sincanlı kazasına bağlı Karsak köyünde ikamet ettiği anlaşılmaktadır.

Son belge yani ikinci ilam ise Şucaaddin kazasının Ali Hoca köyünden⁶ Abdülbaki b. Mustafa isimli tüccarın açtığı dava sonucu yapılan muhakeme ile ilgilidir. Bu belgenin tarihi ise 25 Zilkade 1148/7 Nisan 1736'dır. Yani önceki ilamdan yaklaşık iki ay sonrasındır. Bu belgede tüccar Abdülbaki, Vanlı Ali Ağa'nın Konya mütesellim vekilliği esnasında leventlerinin, kendisi ticaret için Ereğli yolu üzerinde gider iken Başpınar denilen mahalde kendisini yakaladıkları ve üç merkep, üç katırına el koyup, üç adamını da yakalayarak Ali Ağa'ya götürüp teslim ettiklerini, kendisi de Konya'ya gidip zabtında tuttuğu merkepler ile adamlarını 30 kuruş karşılığında kurtardığını, ancak üç adet katırın Ali Ağa'da kaldığını belirtmiştir. Davalı Ali Ağa ise cevabında bütün bu iddiaları inkar etmiştir. Bunun üzerine davacı Abdülbaki'den iddiasını ispat için delil getirmesi istendiğinde o da şahitlerini getirmiş ve bunlardan birincisi dinlenmiş, ikincisi de dinlenmek üzere iken araya sulhçuların girmesi ile bir aygır at ve 20 kuruş karşılığında sulh olmuşlardır.

Belgelerin hepsine birden bakıldığında şöyle bir durum görünüyor: Davacının birisi davalı ile aynı sancağın sınırları içerisinde oturmaktadır. Diğer davacı ise Niğde sancağına bağlı Şucaaddin kazasının Ali Hoca köyündendir.

Şucaaddin kazasının Ali Hoca köyünde oturan Tüccar Abdülbaki ticaret sebebiyle, en azından memleketinden Konya'ya doğru veya Konya'dan memleketine doğru yolculuk yapmaktadır. Bu esnada Mütesellim Ali Ağa'nın adamları onun ve adamlarının üzerlerine baskın yapar ve yukarıda anlatılan olaylar gerçekleşir. Bunun üzerine Abdülbaki, Dîvân-ı Hümâyûn'a arzual yazar ve mütesellimden şikâyetçi olur. Yargılamanın yapılabilmesi için her ikisinin de aynı yerde olması gerekir. Olay mahalli Konya'nın Ereğli kazasının Başpınar denilen yeridir. Ancak yargılamanın Dîvân-ı Anadolu'da yani Anadolu Eyâleti'nin merkezi olan Kütahya'da yapılması emredilmiş ve orada gerçekleşmiştir. Bu durumda da olaydan sonra ya Mütesellim Ali Ağa görevden alınmış, veya görev süresi bitmiş, daha sonra da ikamet yeri olan Karahisâr-ı Sâhib'in Sincanlı kazasına bağlı Karsak köyünde oturmaya başlamıştır. Davanın, eyaletin merkez sancağı olan Kütahya'da yapılacağını belirtilmesi ve burada cereyan etmesi, yargılamanın davalının bulunduğu yerde yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Bu hususta bir başka düşünce ise davalının sosyal makam ve mevkiinin davacıdan önde olması da davanın onun bulunduğu eyalet merkezinde yapılmasına gerekçe oluşturmuş olabilir. Önceki davacı, Yani Kara Mustafa zaten Karahisâr-ı Sâhib sancağı sınırları içerisinde ikamet etmektedir.

Davacılara bakıldığında her ikisinin de sıradan bir insan olmayıp, Kara Mustafa'nın da bir devlet görevlisi, Abdülbaki'nin ise bir tüccar olması hak arama konusunda pek bir çekincelerinin olmayacağını akla getirmektedir. Bu sebeple her ikisi de gerekli kanuni

⁶ 1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum defterinin orijinalinin 183. Sayfasında Ali-Köy diye bir karye bulunmaktadır. Aynı zamanda burada bir de Ali Hoca Mescidi bulunmaktadır. Zamanla bu mescidin adı bu köye ad olarak verilmiş olmalıdır.

teşebbüste bulunmuşlar ve mütegalibe denilebilecek bir şahsiyetin Anadolu Eyaleti'nin merkez sancağı olan Kütahya mahkemesinde yargılanmasını sağlamışlardır.

Dikkati çeken diğer bir husus ise Vanlı Ali Ağa ile aynı köyde oturan ve Ömer Paşa oğlu Ali Bölükbaşı isimli kişi hakkında da şikâyet olmasına rağmen onunla ilgili herhangi bir yargılamanın yapılmamış olmasıdır.

Sonuç olarak üç emir, bir kaymakam buyrulduğu ve iki sulh hücceti/ilamdan oluşan altı belgeye dayanarak tarihî bir şahsiyet hakkında bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca bu çalışma ile Vanlı bir tarihi şahsiyetin sınırlı bilgilerle de olsa tanıtılması ile birlikte, Karahisâr-ı Sâhib, Konya, Kütahya ve Niğde'nin yerel tarihlerine az da olsa katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Tarih ilmi, belgelerden yola çıkarak geçmişin sosyal, iktisadi, idari, kültürel vb. yönlerini ortaya koymaktır. Buna bağlı olarak bu çalışmada sınırlı sayıda belgeye dayanılarak az önce de belirtilen şehirlerin geçmişlerine küçük bir katkı yapılmasına çalışılmıştır.

Vanlı Ali Ağa'nın birkaç defa yargılanmış olması, yargı müessesesinin yeterince güçlü olmadığını, mağdurların haklarını zamanında ve yeterince alamadığını, Osmanlı adalet sisteminin bu dönemde ağır aksak işlediğini, idari kademede bulunan insanların mahkemede sivil insanlara göre bazı ayrıcalıklara sahip olduklarını ihsas ettirmektedir.

KAYNAKLAR

- 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1530), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel müdürlüğü, (1996), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara.
- AŞS, 533, 6 a; 534, 14 a; 537, 17 b, 21 b; 540, 12 a, 12 a-2-b1, 27 b-1, 27 b-2, 31 a-1, 33 a-2 BOA. MD. 136.
- Çadırcı, M. (1991), Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Ergenç, Ö. (1981), "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler", VIII. Türk Tarih Kongresi, 11-15 Eylül 1976, C. II. TTK Yayını, s. 1269-1270, Ankara.
- İpşirli, M. (1994), "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, (Ed.: Ekmeleddin İnsanoğlu), (IRCICA), C. I., İstanbul.
- Kütükoğlu, M. (1994), Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul.
- Özkaya, Y. (1970), "XVIII. Yüzyılda Mütesellimlik Müessesesi", DTCFD, C. XXVIII/3-4, ss. 369-397.
- Özkaya, Y. (2006), " Mütesellim ", TDA, C. XXII, s. 203-204.
- Şemseddin Sami, (1317), Kâmûs-ı Türkî, Dersaadet.
- Türkay, C. (1979), Başbakanlık Arşivi Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaâtlar, Tercüman Matbaası, İstanbul.
- Yıldırım, M. Z. (2003), Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı, 1720-1750, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

EKLER

Belge 1: Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/12 a-1

Muhatab: Kütahya kadısı ve Mütesellimi

Konu : Zeamet subaşısı Kara Mustafa arz-ı hal idüb Karacaören karyesinden Ömer Paşa oğlu Bölükbaşı ve Sincanlı'da Vanlı Ali adlı kişiler eşkıyalar olup.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm, ma'âdeni'l-fazl ve'l-keîâm ve kâdîları ve Kütahya kazâsı nâibi zîde fazluhum ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Kütahya mütesellimi zîde mecdühü, tevkî'-i refî-i hümâyûn vâsıl olucak malum ola ki, Kara Mustafa nâm kimesne Südde-i Sa'âdet'ime arz-ı hâl idüb bu hâssa şilahşörlerinden olup zu'amâdan Mahmud hâne-i hâssa zîde mecdühünün berât-ı âlişânımla mutasarrıf olduğu ze'âmeti karyelerinin bundan akdem subaşısı olup üzerine şer'an nesne sâbit olmuş değil iken Karamık kazâsına tâbi Karaca-ören nâm karye sâkinlerinden Ömer Paşaoğlu demekle ma'rûf Ali Bölükbaşı ve Sincanlı kazâsı sükkânından Vanlı diğeri Ali Bölükbaşı nâm eşkıyâ kendü hallerinde olmayup hevâlarına tâbi bazı eşkıyâlar ile bugün ve bin yüz kırk senesinde hilâf-ı şer'-i şerîf ve bilâ-sübût-ı şer'î ve kânûn alenen bunu basup yanında ve fûrûht olunan ze'âmet-i merkûm mahsûlü akçasından yanında bulunan ma'lûmü'l-mikdâr akçayı zulmen ve bi-gayri hakkın nehb ü gâret idüb ziyâde gadr eylediklerin ve mezkûrlar hâlâ taht-ı kazâ ve hükûmetinde karâr üzere oldukların bildirip, buldukları mahalde şer'le görülüp ihkâk-ı hakk ve i'lâm olunmak bâbında emr-i şerîfim recâ eyledüğü ecilden şer'le görülmek emrim olmuşdur. Buyurdum ki, vusûl buldukda bu bâbda sâdir olan emrim üzere □amel dahi mezkûrlar her kangınızın taht-ı hükûmetinde bulunurlar ise müstakillen her biriniz mezkûrları meclis-i şer'-i şerîfe ihzâr ve mukaddemen bir def'a şer'le görülüp fasl olunmayan ahvâllerin tamâm-ı hakk üzere mukayyed olub göresin. İ'lâm olunduğu üzere ise ol bâbda muktezâ-yı şer'-i kavîmle amel idüb dahi vech-i meşrûh üzere mezkûrların hilâf-ı şer'-i şerîf ve bilâ sübût-ı şer'î cebren ve zulmen nehb ü gâret eylediklerin akçesin ba'des's-sübût hükm idüb alıvirüp min-ba'd şer'-i şerîf ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyüp ve kazıyyede medhali olmayanı davasına karışdırmayup eslemeyeni yazup Der-i devlet medârıma arz idüb husûs-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalu eylemeyesin şöyle bilesin. Alâmet-i şerîfe itimad kılasın. Tahrîren fî evâsıtı Şa'bân-ı şerîf. Li-sene semânin ve erba'în ve mi'e ve elf.

Be-makâm-ı Kostantiniyyeti'l-
Mahrûse

Belge 2: Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/12 a-2/12b

Muhatab: Kütahya kadısı ve Mütessellimi

Konu : Cemâ'at Kethüdası Kara Mustafa arz-ı hal idüb Karacaören karyesinden Ömer Paşa oğlu Bölükbaşı ve Sincanlı'da Vanlı Ali adlı kişiler eşkıyalar olup.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm, me'âdeni'l-fazl ve'l-keîâm ve kâdîları ve Kütahya kazâsı nâibi zîde fazluhüm ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Kütahya Mütessellimi zîde mecdühû, tevkî'-i refî-i hümâyûn vâsıl olucak malum ola ki, taht-ı kazânızda sâkin konar göçer Beyliklik Kuşçu Cemâ'atinin sâbikan Kethüdâları olan dârende-i fermân-ı hümâyûn Kara Mustafa nâm kimesne Südde-i Sa'âdet'ime arz-ı hâl idüb bu kendü hâlinde olup hılâf-ı şer'-i şerîf kimesneye vaz' u te'addîsi olmayup ve üzerine şer'an bir nesne sâbit olmuş değil iken Karaca-ören sâkinlerinden Ömer oğlu Ali Bölükbaşı ve Sincanlı kazâsı sükkânından Vanlı diğer Ali Bölükbaşı dimekle ma'rûf kimesneler kendü hâllerinde olmayup eşkıyâdan olmalarıyla hevâlarına tâbi ma'iyetlerinde olan eşkıyâlar ile yek-dil ve mücerred celb-i mâl için cem'ât-i mezbûreden Hudaverdi nâm kimesne bundan akdem Karamık karyesi ahâlîlerinin cebren bir mîkdâr davarların kethüdâları olmak ile yine bir mîkdâr akça vir deyü buna cevz ve eziyet eylediklerinden mâ-âdâ bin yüz kırk senesinde hilâf-ı şer'-i şerîf ve bilâ-sübût-ı şer'î [vr. 12 b] cebren ve zulmen küllî mâlını nehb ü gâret idüb ziyâde gadr eylediklerin ve mezkûrlar hâlâ taht-ı hükûmet ve kazânızda karâr üzere olduklarını bildirip, buldukları mahalde şer'le görölüp ihkâk-ı hakk olunmak bâbında emr-i şerîfim recâ eyledüğü ecilden buyurdum ki, hükmi şerîfimle vardıkda mezkûrlar her kangınızın taht-ı hükûmet ve kazânızda bulunur ise müstakillen her biriniz mezkûrları meclis-i şer'-i şerîfe ihzâr ve mukaddemen bir def'a şer'le görölüp fasl olunmayan ahvâllerin tamâm hakk üzere mukayyed olub göresin. İ'lâm olunduğu üzere ise ol bâbda muktezâ-yı şer'-i kavîmle amel idüb dahi ba'de's-sübût mezkûrların hılâf-ı şer'-i şerîf ve bilâ sübût-ı şer'î cebren ve zulmen nehb ü gâret eyledikleri emvâlin hükmi idüb alıvirüp mâdâm ki üzerine şer'an bir nesne sâbit olmaya min-ba'd şer'-i şerîf ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyüp ve kazıyyede medhali olmayanı davasına karışdırmayup eslemeyeni yazup Der-i devlet medârıma arz [ve] i'lâm idüb husûs-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalu eylemeyesin şöyle bilesin. Alâmet-i şerîfe itimâd kılâsın. Tahrîren fî evâilî Şa'bân-ı şerîf li-sene semânin ve erba'în ve mi'e ve elf.

Be-makâmı Kostantiniyyeti'l-

Mahrûse

Vasala ileynâ fî 18 N. 1148

Belge 3

Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/27 b-1

Muhatab: Karahisâr-ı Sâhib ve Kütahya Naibleri, Kütahya mütesellimi

Konu :

Kıdvetü'n-nüvvâb ve'l-müteşerri'în Karahisâr-ı Sâhib ve Kütahya kazâları nâibleri zîde ilmuhumâ ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Kütahya mütesellimi zîde mecdühû, tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki tüccar taifesinden Şucaaddin kazasında sâkin Abdülbaki nâm kimesne Südde-i Sa'âdet'ime arz-ı hâl idüb, bu kendi hâlinde olup hılâf-ı şer'-i şerîf kimesneye vaz'-ı hareketi ve te'addîsi olmayup ve üzerine dahi şuhûd-ı udûl ile şer'an bir nesne ve sâbit ve zâhir olmuş değil iken sâbıkan Konya Mütesellimi olup hâlen Karahisâr-ı Sâhib'de sâkin Vanlı Ali Ağa demekle ma'rûf kimesne bin yüz kırk senesinde bunun hılâf-ı şer' ve kânûn 3 re's katırını aldığından gayri 50 kuruş aliverilip cebren ve kahren alup ziyâde gadr ve te'addî eylediğın bildirüp sen ki mütesellim-i mûmâ-ileyhsin mübâşeretinle ve ma'rifet-i şer'le fuzûlî aldığı üç re's katırın ve elli kuruşun aldırup bir dürlü ta'allül ve tereddüd itdirilmeyüp icrâ-yı şer' ve ihkak-ı hakk olunmak bâbında emr-i şerîfim ricâ itmeğın vech-i meşrûh üzere mahallinde şer'le görülmek emrim olmuşdur. Buyurdum ki vusûl buldukda bu bâbda sâdır olan emrim üzere amel dahi ihzâr-ı husemâ kılup mukaddemen bir def'a şer'le görölüp fasl olunmayan ahvâllerin tamâm-ı hakk-ı udûl üzere mukayyed olub göresin. İ'lâm olunduğu üzere ise ol bâbda muktezâ-yı şer'-i kavîmle amel idüb dahi hılâf-ı şer'-i şerîf bi-gayri hakkın fuzûlî cebren ve kahren ol mıkdar kuruş ile katırların ba'de's-sübût hükm idüb geri buna virdirüb bir dürlü ta'addî ve tereddüd itdirmeyüp ihkâk-ı hakk eyleyesin. Min-ba'd şer'-i şerîf ve emr-i hümâyûnuma muhâlif kimesneye iş itdirmeyüp husûs-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalu eylemeyesin şöyle bilesin. Alâmet-i şerîfe itimad kılâsın. Tahrîren fî evâili Şevvâl li-sene semânin ve erba'în ve mi'e ve elf. Şevval 1148.

Be-makâmı Kostantiniyyeti'l-

Mahrûse

Belge 4

Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/27 b-2

Muhatab: Karahisâr-ı Sâhib ve Sincanlı kadıları zabitan ve a'yân-ı vilâyet iş erleri inhâ olunur ki,

Şerâyi'-şî'âr Karahisâr-ı Sâhib ve Sincanlı kâdîları fazîletlü efendiler ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân zâbitân ve a'yân-ı vilâyet ve iş erleri zîde kadruhüm inhâ olunur ki, kazâ-i mezbûrede sâkin Vanlı Ali Ağa nâm kimesne bundan akdem Konya mütesellimi iken hılâf-ı inhâ ve bi-gayri hakkın dârende-i fermân-ı hümâyûn Konya sancağında Şucaaddin kazası sâkinlerinden Abdülbaki nâm kimesnenin üç re's katırın ve elli kuruş akçasını alup ğadr eylediği Dergâh-ı medâra arz-ı hâl birle teşekkî ve icrâsı bâbında Dîvân-ı Anadolu'ya ihzâr ve Kütahya nâibi efendi huzûrunda mürâfa'a ve ihkâk-ı hakk olunmak üzere tarafımıza hitâben fermân-ı âlî ısdâr olunmağın mücebine işbu buyruldu tahrîr ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân ağa zîde kadruhû mübâşir ta'yîn ve irsâl kılınmıştır. Vusûlünde gerekdir ki ma'rifet-i şer'le ve mübâşir-i merkûm ma'rifetiyle zikri mürûr iden Vanlı Ali nâm kimesneyi alâ eyyi hâlin ahz ve eğer firâr ider ise ve gaybet ider ise şer'an buldurması lâzım gelenlere bi-eyyi hâlin buldurup mübâşir-i merkûma koşub Dîvân-ı Anadolu'ya ihzâr ve irsâl eyleyesiz. Bu tarafda husemâsı olan Abdülbâkî ile hâkimü'ş-şer' huzûrunda mürâfa'a olunub icrâ-yı hakk oluna. Min-ba'd hılâf-ı şer'-i şerîf ve muğâyir-i emr-i âlî vaz'-ı hareketden be-ğâyet ihtirâz ve ictinâb idüb müceb-i buyruldu ile âmil olasız. 17. L. sene 1148

Hüseyin

Kâim-i Makâm-ı Anadolu

Belge 5: Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/31 a-1---- 20 N. 1148

Fi'l-asl Türkman tâifesinden Kuşçubenekli cemaatinden Kara Mustafa b. Ebu Zeyd nâm kimesne bundan akdem Dîvân-ı Hümâyûn'a arz-ı hâl ile mukaddemen medîne-i Konya mütesellimi vekili olan Sincanlı kazâsına tâbi Karsak nâm karye sükkânından Vanlı Ali Ağa ibn-i Ahmed nâm kimesneyi li-ecli'l-mürafağa Kütahya mütesellimine ve bu fakîre hitâben sâdır olan emr-i âlişân mantûku mücebince mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından mübaşir ta'yîn olunan Hasan bökülbaşı [bölükbaşı] mübâşeretiyle meclis-i şer'a ihzar olundukda meclis-i mezkûrda merkum Kara Mustafa bin Ebu Zeyd mezbûr Vanlı Ali Ağa ibn-i Ahmed mahzarında da'vâ ve takrîr-i müdde'â idüp tarih-i kitabdan dört ay mukaddemen mezbûr Ali Ağa Konya'da mütesellim vekili iken beni ahz ve der-zincir idüb bi-gayri hakkın 250 kuruş cerime ve yetmiş kuruşumu dahi koynumdan Ahmed bölükbaşı ahz idüb mezbûr Ali Ağa'ya teslim eyledi. Ve bir mâ'î aba sofa ve bir nafe kürk, kırmızı çuka kaplı cübbe, çuka yağmurluk ve bir yeşil çuka niş, iki kumaş kuşak ve iki beyaz sarık, bir sim kılıç ahz ve kabz eyledi. Suâl olunub alı verilmesi matlubumdur dedikde ğıbbe's-su'âl mezbûr Ali Ağa cevâba tasaddî eyleyüb meblağ-ı merkûm iki yüz elli kuruşu inkâr ve eşya-yı mezkûru levendat ahz ve kabz eylemişdir. Benim haberim ve âgâhım yokdur deyü cevâb eyledikde, müdde'î-i mezbûr Kara Mustafa i'âde-i kelim idüb eşyâ-yı mezkureyi levendât ahz eyledi. Lakin kendüye teslim eylediler dedikde müdde'î-i aleyh mezbûr bi'l-küllîye inkâr itmeğın müdde'î-i mezbûrdan iddi'âsını mübeyyine beyyine talep olundukda ityân-ı beyyine sadedinde iken beynlerinde muslihûn tavassut eyleyüb "es-sulhu seyidü'l-ahkâm" fehvâsınca bizi an-nakdin yüz kuruş mukâbelesinde cemî' de'âvîden sulh eylediler. Ben dahi bedel-i sulh olan meblağ-ı merkûm yüz kuruş mezbûr Ali Ağa yedinden bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyleyüb mezbûr Ali Ağa'nın ve etbâ'ının zimmetlerini husûs-ı mezbûra müte'allika âmm-e-i de'âvî ve eyman ve muhâsemâtdan ibrâ-i âmm-ı kâtı'u'n-nizâ' ile ibrâ ve ıskât-ı hakk eyledim. Ba'de'l-yevm eğer benden da'vâ ve nizâ' sâdır olur ise lede'l-hükkâmî'l-kirâm zü'l-ihtirâm mesmû'a ve makbûle olmasun didikde ğıbbe't-tasdikî's-şer'î mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu. Fi'l-yevmi'l-ışrîn min-şehri ramazânî'l-mübârek. Sene 1148

20 Ramazan 1148.

Şuhûdü'l-Hâl

Fahru's-sâdâti'l-kirâm Osman Efendi	Fahru'l-eşraf es-Seyyid ... Efendi	Fahru'l-a'yân Süleyman Ağa ibn Mehmed Ağa	Halil Ağa ibn Mustafa	Hasan Bölükbaşı Mübaşir Ağa
Mustafa Ağa ibn Osman	Ahmed		Ve gayrühüm	

kendilerini bütün dava konusu olan şeyler için 100 kuruşa sulh eyledikleri. Meblağ-ı merkumu Ali Ağa yedinden tamamen alıp zimmetini ibra ettiği

Belge 6: Karahisâr-ı Sâhib Şeriye Sicili 540/33 a-2- 25 Zâ. 1148

Fi'l-asl Şucaaddin kazâsına tabi Ali Hoca karyesi sükkânından Abdülbaki b. Mustafa nâm kimesne bundan akdem Dîvân-ı Hümâyûn'a arz-ı hal ile mukaddemen Konya mütesellimi vekili olan Sincanlı kazasına tabi Karsak nâm karye sükkânından Vanlı Ali Ağa ibn-i Ahmed nâm kimesneyi li-ecli'l-mürâfa'a Kütahya Mütesellimine ve bu fakîre hitâben (Kütahya naibine hitâben) sâdır olan emr-i âli-şân mantûku mücebince mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından mübaşir tayin olunan Genç Ali Ağa mübaşeretiyle meclis-i şer'a ihzâr olundukda meclis-i mezkûrda merkûm Abdülbaki mezbûr Ali Ağa mahzarında da'vâ ve tasvîr-i müdde'â idüb târîh-i kitâbdan altı ay mukaddem mezbûr Ali Ağa Konya'da mütesellim vekili iken Ereğli târîki üzerinde Başpınar dimekle ma'rûf mahalde mezbûrun levendâtı beni ahz idüb üç re's katır ve üç re's merkeb ve 3 nefer adamlarımı ahz idüb götürüb merkum Ali Ağa'ya teslim eylemişler. Ben dahi varub Konya'da mezbûrun zabtında bulub merkebler ile adamlarımı 30 kuruşa tahlis eyledim. Lakin 3 re's katırım kendinde kaldı sual olunub alı verilmesi matlubumdur dedikde ğibbe's-su'âl mezbûr Ali Ağa cevâba tasaddi eyleyüb bana katır gelmedi. Ve görmedim ve bunlara bölük dahi irsal eylemedim. Habîr ve âğâhım yokdur deyü inkâr eyledikde müdde'î-i mezbûrdan iddi'âsını mübeyyine beyyine taleb olundukda bir şâhidini getirüb istimâ olundukda şâhid-i âhar ityânı sadedinde iken müdde'î-i mezbûr Abdülbaki i'âde-i kelâm idüb müdde'âmı ispâta bir şâhid getirdim. Şâhid-i âhar ityânı sadedinde iken beynimize muslihûn tavassut idüb inşâ-i akd-ı sulh eylediklerinden nakd-i rayic-i fi'l-vakt 20 ğuruş ve bir re's aykır at bedel-i sulh virüb beni sulh eylediler ben dahi sulh-ı mezbûru kabûl ve bedel-i sulh atı ve yirmi ğuruşu meclis-i hibede kabz ve kabûl eyleyüb husûs-ı mezbûra müte'allıka âmm-e de'âvî ve eyman-ı muhâsemâtdan mezbûr Vanlı Ali Ağa'nın ve etbâ'ının zimmetlerini ibrâ-i âmm-ı kâtı'u'n-nizâ' ile ibrâ eyledim dedikde ğibbe't-tasdikî'ş-şer'î mâ-hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb ve tahrîr olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmisi ve'l-ısrîn min-şehri zi'l-kadeti'ş-şerîfe. Li-seneti semânin ve erba'în ve mie ve elf.

Şuhûdü'l-Hâl

Mübâşir Genc Ali Ağa	Mustafa Ağa ibn Hacı Hüseyin	... Mustafa Ağa	Turunç Mustafa Ağa	Hüseyin Ağa ibn Abdülbaki
İbrahim Ağa ibn Abdi Ağa	Halil Ağa Kethüdayeri	Süleyman Beşe ibn Hüseyin	Ve gayrühüm	

33
معاذ القضاة والحكام معاذ القضاة والكلام وفاضلهم
وكونها بغير فصل في زيد فقله في وقت الأماجد والأعيان كما في نسخة
زيد بحيث توضح جميع جهاتنا وأصولها في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
عوض الأيوب بوجاهة خشنه إننا أولب زعمنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
منصرفه والروعي زعمنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
او نحن وكلنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
معروف على يدك بشكل وسننا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
حالاتنا او لم يبق هو الرتبة في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
شيخ الزيد وبنائنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
مرفوع محمول على زيد في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
ايوب زيدا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
بعد وروى بولنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
امرنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
وصول بولنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
حكومتنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
ببروفية في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
كولنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
دفعي في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
نوبت في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
وامرنا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
فاننا في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
بمرفوع في حقها وحده خاصة زيد في نسخة
2 او اسطر في حقها وحده خاصة زيد في نسخة

EK:1’de transkripsiyonu verilen belgenin orijinal metni.